ENDES MIHÁLY - BALOGH PÉTER

Adatok a Szalonnai-hegység halfaunájához

A mintegy 50 km² területű kistájat a szakirodalom az Aggtelek-Rudabányai-Hegyvidékhez sorolja, domborzattípusa alacsony középhegységi (MAROSI-SOMOGYI, 1990). A triász mészkő- és dolomittömb keleti lejtőjének lábába vágódott be a Sas-patak, amelynek ezen a szakaszán mederfenekét is képezi. Meg kell jegyezni, hogy a fent idézett forrásmunka ezt a patakot a Tornai-dombsághoz sorolja, ám úgy a geológiai és geomorfológiai viszonyok, mint az alább ismertetendő halfauna ennek ellene szól. Ugyanakkor az ide tartozó Juhász-patak eddigi vizsgálataink szerint halmentesnek bizonyult. Vízrendszer tekintetében a vidék a Bódva-folyóval áll kapcsolatban, s ez jelentős tényező.

A Sas-patak a Tornai-dombságban ered és széles, lapos, alföldi típusú völgyben vezet lassú folyású, meanderező útja. Medre itt iszapos, agyagos, víznemnyisége nyár végére alaposan lecsökken, sőt "fenti" szakasza ki is száradhat. Alján és partjain dús lágyszárú növényzet kíséri, Tornaszentjakab községen áthaladva bőven kap szennyezést (agrár- és lakóterületek). Ezt követően a patak dombvidéki, sőt hegyi jellegűvé válik abban a szűk völgyben, amelyet az említett két kistáj érintkezése hozott létre. Sebessége az esési viszonyok megváltozása miatt megnő, számos szakaszon kiemelkedő szikdák és legörgött kövek képeznek apró sellőket, vízeséseket. Ezeken megtörve a víz oxigénben is dúsabbá válik, sekély és tiszta. A meder anyagához hozzájárul a szomszédos Tornai-dombság területéről lemosódott pannon kvarchomok és kavicsanyag. Helyenként 1-2 m széles és 0,5 m mély, szinte álló vizű részek is találhatók, amelyek alján az iszap is

felgyűlik. Ez a lentebbi szakasz sohasem szárad ki, feltehetően szivárgó karsztvizeknek köszönhetően.

Halfaunisztikai kutatásokat 1995-96-ban, két éven keresztül végeztünk, az év minden szakában. Az eltelt időben kereken tíz halfaj időszakos, vagy állandó jelenlétét regisztráltuk, s a továbbiakban ezek felsorolását és jellemzését adjuk (az állatok kíméletes befogását nyeles kézihálóval-szákkal-végeztük).

Bodorka (Rutilus rutilus): egy alkalommal észleltük néhány kétnyaras példányát, szeptemberben.

Nyúldomolykó (Leuciscus leuciscus): egy alkalommal figyeltük meg 5-6 példányát augusztusban, mindegyik kétnyaras volt.

Domolykó (Leuciscus cephalus): rendszeresen jelen van minden korosztálya (maximum 25 cm-es).

Fürge cselle (Phoxinus phoxinus): szinte minden időszakban találtuk 1-2 nyaras példányait, de sohasem volt gyakori (3-4 példány).

Kurta baing (Leucaspius delineatus): áprilisban észleltük egyetlen alkalommal 3 példányát, 1-2 nyarasokat.

Küsz (Alburnus alburnus): egy alkalommal, szeptemberben figyeltük meg 1-2 nyaras, 3 példányt.

Petényi márna (Barbus peloponnesius petényi Heckel): egyetlen alkalommal, augusztusban észleltünk 8 példány 1-2 nyarast.

Fenékjáró küllő (Gobio gobio): minden időben találtuk számos példányát, felnőtt egyed azonban kevés volt. Zömük a csíkos színváltozatot képviselte (ENDES, 1989, 1991). Bővebbet e témáról jelen kötetben olvashatunk.

Szivárványos ökle (Rhodeus sericeus amarus): minden időben gyakori, olykor tömeges, de kevés az adult példány.

Kövi csík (Orthrias barbatulus): minden korosztálya mindig gyakori volt, ikrás példányokat is láttunk.

Anyagunk értékelése során megállapíthattuk, hogy a Sas-patakban kevert jellegű halfauna található, ahol kifejezetten hegyi-dombvidéki fajok mellett az inkább a nagyobb és alföldi típusú vizekre jellemzőek is előfordulnak. Ez utóbbiak zömmel csak alkalmilag és kis számban jelentkeznek, s minden bizonnyal a Bódva-folyóból történő felúszással kerültek ide. Ezek között felnőtt példányokat nem is láttunk, bár az "őshonosnak" számítók között is csak viszonylag keveset. Érdemes megemlíteni, hogy még lejjebb, Bódvalenke határában, ahol a patak ismét kijut a síkságra, még észleltünk fürge cseliéket és kövi csíkokat. Úgy tűnik tehát, hogy ez a patak, illetve ennek hegyi szakasza főként szaporodóhelye és utódnevelő régiója lehet több, ehhez hasonló ökológiai igényű halfajnak. A most ismertetett vizet mindezek miatt védelemre javasoljuk.

IRODALOM

ENDES, M. 1989 A fenékjáró küllő (Gobio gobio L., Pisces, Cyprinidae) színváltozata. Calandrella, III/2:33-34

ENDES, M. 1991 A fenékjáró küllő (Gobio gobio) színváltozata. Állattani Közlemények, LXXVII., 1-4:161.

MAROSI, S., SOMOGYI, S. (szerk.) 1991 Magyarország kistájainak katasztere, II., MTA Földrajztud. Kut. Int., Budapest, 1023 pp

DOBOS BÉLA - DR. JUHÁSZ LAJOS

Debrecenben és környékén áttelelő erdei fülesbaglyok (Asio otus L.) madárzsákmányolása köpetanalízis alapján

Mottó:

Az erdei fülesbagoly madárfogyasztását (GRESCHIK 1910) a következőképpen értékeli: "Az apró madárságot csak szükségből szedi fel".

1. Bevezetés

Hazánkban számos közleményből váltak ismertté télen településekbe behúzódó erdei fülesbagoly előfordulások, akár nagyobb egyedszámban is (GYOVAI 1986; SCHMIDT 1972). Debrecenben és környékén is régóta megjelennek a város néhány pontján áttelelő erdei fülesbagoly populációk. A téli időszakban a városba behúzódó példányok mindig ugyanazon a helyeken és fákon csoportosulnak évről évre. Ez különösnek tűnhet, hiszen az áttelelő helyek környezete sokfelé folyamatosan változik, a baglyok azonban mereven kitartanak a már "hagyományosnak" tekinthető, néhány pihenőhelyen. Újabb áttelelő helyek csak részben alakultak ki, ahol néhány madár időlegesen tartózkodik. A belvárosban telelő bagolypopuláción kívül ismertté váltak a város szuburbán zónájában csoportosuló egyedek is (pl.: Kismacs), valamint Hajdú-Bihar megye több településén is jelentős egyedszámú populációról rendelkezünk adatokkal (pl.: Hajdúszoboszló, Konyár, Nagyrábé, Balmazújváros).

Munkánkban arra keressük a választ, hogy az emberi környezetben áttelelő erdei fülesbaglyok fennmaradását elsődlegesen meghatározó táplálkozási feltételek mennyiben adottak urbán és szuburbán környezetben,